Год. IV. Ноемврий и Декемврий Книга VI.

Родопски напрѣдъкъ

Мѣсечно илюстровано списание

за

наука, обществени знания и народни умотворения.

Бѣлѣжки върху нѣкои суфикси на фамилнитѣ и прѣкорни имена въ Родопитѣ.

Въ областьта на фолклора не малъкъ интересъ прѣдставятъ и собственитѣ мѫжки и женски имена, а фамилнитѣ и прѣкорни, както въобще и всички географски названия на мѣстности, криятъ въ себе си не само морфологични и лингвистични богатства, но още и цѣнни отъ историчко гледище материали за науката. А у насъ въ тая область почти нищо не е извършено до сега, ако не считаме досущъ скѫднитѣ приноси и то само отъ нѣкои покраини. Тукъ баремъ не се иска бо'зна какъвъ голѣмъ трудъ или знания, освѣнъ добра воля и малко врѣме. И въ тоя случай пакъ думата на първо мѣсто има българския учитель*) Въ

*) Може би, ще ни упрѣкнатъ, че отъ нашия народенъ учитель ний искаме всичко, когато той и тъй е притрупанъ съ работа вѫтрѣ въ училището. Ний не споделяме това мнѣние. Ний смѣло изповѣдаме грѣхътъ си относно нашето разбиране извънучилищната просвѣтно-културна дѣйность на учителя. Примѣритѣ сѫ прѣдъ очитѣ на всички ни, а тѣ ни показватъ, че грамадното болшинство отъ нашето учителство, което най-голѣмъ шумъ дига около себе си по конференции, по конгреси и всѣкждѣ за материалното положение на учителя, за „свободното училище“, за „класово съзнание“, за теориитѣ на Канта и Хегеля, на Маркса и Кауцки, за „философията на ин-

rodoparion.blogspot.com

всѣка общинска канцелария емлячнитѣ сѣмейни книги сѫ най-богатиятъ и най-достѫпниятъ източникъ за тоя родъ материяли, и едно само прѣписване е достатъчно, за да се послужи на науката и съ това богатство.

При събирането на подобни материяли пишущиятъ заинтригуваха суфикснитѣ окончания въ фамилнитѣ и прѣкорни имена изъ Родопитѣ, и нѣколко тукъ бѣлѣжки за тѣхъ нѣматъ за цѣль да прѣдставятъ и и изчерпятъ въпроса отъ научно езиково гледище, а само да дадатъ суровъ материялъ на компетентнитѣ учени въ случая, а заедно съ това и да ни обнадеждятъ съ мисъльта, че все би се намѣрили нѣкои и отъ твърдѣ малкото фолклористи у насъ, които би използували своята добра воля и къмъ тоя родъ народоучни материяли, съ каквито тъй богатъ е народътъ ни.

Суфикснитѣ окончания въ прѣкорнитѣ и фамилни имена въ Родопитѣ не се отличаватъ съ нѣкои типични особици отъ общо-българскитѣ. И тукъ тѣ сѫ послѣдователни и разнообразия нѣматъ. Фамилнитѣ имена носятъ името на домакина: бащата или дѣдото, а по нататъкъ тѣ вече ставатъ родови и, ако нѣма нѣкой другъ епитетъ (прѣкоръ), даденъ и усвоенъ вече отъ родътъ и околнитѣ, замѣства се съ собственото име на послѣдующия баща или дѣдо. Тъй напр. дѣцата се титулуватъ на бащиното си име, което става фамилно, а нѣкога прѣминава и на внуцитѣ: Ивановъ Стоянъ, Иванова Рада=Ивановци, или пъкъ Ганинъ Стою, Ганина Руса=Ганинци. Фамилнитѣ имена често пѫти носятъ името на майката, вмѣсто на бащата, и това става или ако бащата рано е починалъ, та майката е станала глава на сѣмейството, или пъкъ

дийцитѣ" и пр. и пр., това учителство досущъ се е отдалечило отъ тоя народъ, който тъй безропотно носи всичко и тъй хубаво търпи и плаща. А тоя народъ има тоже своята философия, своята психика, има своя битъ и душа, има своето творчество, своитѣ вѣковни традиции и вѣра, има всичко, съ помощьта на което той се е спазилъ и оцѣлѣлъ като етническа единица и то прѣзъ толкова бурно и грозно минало. Това негово творчество бързо се губи и замѣства отъ новитѣ условия и врѣмена и кой другъ е по-близо до него и по-пригоденъ да го събере и запази, ако не народния учитель? Но каква поразителна разлика днесъ между българския учитель има отъ оная кристална и идейна негова душа до прѣди освобождението!

Авторътъ.

rodoparion.blogspot.com

народътъ е вникпалъ по-близо въ психиката въ едно сѣмейство, дѣто майката — домакиня нѣкакъ си интелектуално е зела прѣдимство въ кѫщнитѣ работи. Тукъ вече се съзира и тънката ирония на средата въ такива случаи, защото въ Родопитѣ мѫжътъ има първенството въ кѫщи. Често се срѣщатъ изъ Родопитѣ фамилни, та че и родови имена, прѣдадени и на мѫжътъ първоначално отъ жениното му име, вмѣсто бащиното или майчиното му, или пъкъ мѫжовото на жената, каквото напр. Шининъ Илия, вмѣсто Илиева Шина, и оттукъ нататъкъ остане за фамилно, па и родово, името Шининци.

Прѣкорнитѣ имена, които оставатъ на редъ поколения и за родови, произлизатъ първоначално отъ прѣкоръ—епитетъ, който нѣкому е даденъ прѣзъ дѣтинството или по-послѣ. Тѣ сѫ дадени било да се охарактеризира лицето по нѣкоя тѣлесна или душевна типична у него чърта, било отъ нѣкоя особена случка, станала прѣзъ живота му, или пъкъ по занятието, каквото е имало, а често и мѣстото, отдѣто се е случило да се прѣсели. Срѣщатъ се и досущъ цинични прѣкорни имена, прѣдъ които народната срамежливость съ течение на врѣмето се примири, и тѣ вече оставатъ за родови имена на цѣли поколения. По тоя начинъ ний имаме въ Широкалѫка Балабанци, родово име отъ прѣселването по врѣме на изтурчването на едно сѣмейство отъ Гюмюрджинското село Балабанъ-кьой; въ с. Левочово Мечкарци, родово име отъ мечкаръ, борецъ съ мечка; въ с. Устово Мадановци, пакъ отъ единично прѣселване отъ помашкото село Маданъ, Иридерска кааза; въ с. Долно-Райково Куцовци, отъ куцъ, сакатъ въ краката; въ с. Устово Пиклювци, епитетъ отъ недостатъкътъ попикаване; въ с. Горно-Дерекьой Курювци, понататъкъ по занятие Терзийци, Самарджийци и т. н. У помацитѣ е сѫщото, както и у българитѣ. При това у тѣхъ се срѣщатъ почти въ всѣко село и чисто християнски родови имена, запазени отъ прѣди изтурчването имъ, каквото Поповци, Стояновци, Марудилци и мн. др ([1]).

[1]) Въ отдѣлътъ „Народни умотворения“ даваме, ако и не пъленъ за сега, списъкъ на родови и прѣкорни имена, сѫществующи изъ Ахѫ-челебийско и Рупчосъ. Авт.

rodoparion.blogspot.com

Множественното число на собственитѣ имена, мжжки и женски, прѣминали въ фамилни и родови, се употрѣбява и у българи, и у помаци изъ цѣлитѣ Родопи. Ахж-челебийско, Дарж-дерско, Скечанско, Гюмюрджинско, Тъмрешко и др. иматъ еднакви суфикси *ийци*, *ци*, *овци* и *нци* и само въ рупскитѣ села отсамъ границата въ Рупчосъ (с. с. Павелско, Хвойна, Орѣхово, Малево и др.) се употрѣбява по често и *іуви* или *уви*, като *Теᵃрзйіуви*, *Біалiуви*, *Варгулiуви*, *Стуіануви* и пр. Произлѣзлитѣ отъ женски имена такива на фамилни и родови иматъ суфиксътъ *нци*, като *Ганинци*, *Маринци*, *Русинци*, *Фатмининци*, *Гіулинци* и пр., а въ рупскитѣ села само на *ни:* *Гіулини*, *Ганини*, *Радини*, *Фатминини* и т. н. Родовитѣ, произлѣзли отъ мжжки родъ, приематъ въ мн. ч. суфикситѣ отъ *ия* — *ийци;* отъ *ар* —*ци*, а отъ *ъ*, *о*, *у*, *іу*—*овци* или *увци*, като: *Тервийци*, *Иванувци*, *Стуеᵃнувци*, *Кол'увци*, *П'оᵃткувци*, *Маданци*, *Мажеᵃрци*, *Меᵃчкарци* и т. н.

Суфикситѣ *овци* или *увци* и *нци* се прибавятъ и при имена по произходъ на мѣсто и село, като *Устовци*, *Райковци*, *Смилеанци*, *Влахувци*, *Стражеᵃнци* и пр. отъ Устово, Райково, Смилянъ, Влахово, Стража и пр. Но въ Рупскитѣ села суфиксътъ въ такива случаи е *еᵃнеᵃ*, като *Ситувеᵃнеᵃ*, *Лилкувеᵃнеᵃ*, *Дубральчеᵃнеᵃ*, *Малiувеᵃнеᵃ*, *Хвойнеᵃнеᵃ* и т. н. отъ названията на селата Ситово, Лилково, Добралъкъ, Малево, Хвойна и пр. Тоя суфиксъ се срѣща и въ другитѣ, изброени погорѣ, Родопски покраини, но изглежда, че той се употрѣбява само на чуждитѣ имена и то размѣсомъ съ *овци* и *ци*, като *Каршилйеᵃнеᵃ*, *Пашмаклйеᵃнеᵃ*, *Паласеᵃнеᵃ*, и пр. наредъ съ *Каршилийци*, *Пашмаклийци*, *Паласци* отъ Каршилж, Пашмаклж, Паласъ и пр. Обаче при едно по-тънко взиране изглежда, че суфиксътъ *еᵃнеᵃ* въ Ахж-челебийско служи само да опрѣдѣли помалка група, а *овци*, *увци* и *ци*—по-голѣма. Тъй напр. въ изразътъ *йдат Пашмаклисᵃнеᵃ* като че означава нѣколцина само малко по число хора отъ Пашлаклж, когато въ изразътъ *сбрали са са вр'ут' Пашмаклийци* показва много хора или всичкитй селяни отъ Пашмаклж.

rodoparion.blogspot.com

Когато е пъкъ да се покажатъ женски имена, тогава се употрѣбяватъ суфикситѣ *ле^{а}нки*, *че^{а}нки*, *е^{а}нки*, *нки* или само *ки*, като *Влàхуве^{а}нки*, *Сѝтувче^{а}нки*, *Устъ̀ве^{а}нки*, *Смилѐ^{а}нки* и т. н.

Отъ суфикситѣ пъкъ, които се прибавятъ на други за стопанственость, или по-право казано притежателнитѣ форми, общеупотрѣбителни сѫ *ов*, *іув* и *ув—а—о—и* за един. число по произходъ отъ мѫжки имена, а *ин*, *на*, *но – ни* отъ ж. като *Пѐтрув*, *Пѐіув*, *дѐ^{а}дуви брá'те^{а}*; *адно^{а}на ми е^{а} стрѝкува*, *дру̀гана ми е^{а} у̀йкува*; *мàйчина кл'о^{а}тва стѝга* и др. Суффиксътъ за мн. число като че ли е общъ въ всички Родопски покраини; той е *цки* и ски, *цка*, *цко—цки*: *Пѐтруска Руса*, Гá*нинцки Стоіу*; *висъ̀чку фдѝгай главъ̀^{а}на прис Рáйукускуну сукáч'е^{а}*, *прис Че^{а}шѝтцкана махало^{а}*; *задàли са са*, *пудали Арде$^{а}нцки млàди іунàци*, *Смилѐанцки де^{а}лѝбашѝе^{а} и др.*

.гр. Пловдивъ, 1906 год.

Ст. Н. Шишковъ

rodoparion.blogspot.com